

Totalitarni liberalizam

Antonio Šiber

Ekonomске slobode nisu naše slobode ili kako su nam podvalili "slobodu"

Slobodno-tržišna ideologija propagira zamisao da će u tržišnom natjecanju opstati oni "najsposobniji", oni koji uspijevaju svoj proizvod prodavati uspješnije od drugih ponuđača. "Sposobniji" su oni tržišni subjekti koji proces proizvodnje podrede maksimalno interesu tržišnog uspjeha i profitnosti djelatnosti. Kad se govori o slobodi tržišnog natjecanja govori se zapravo o slobodi stvaranja profita pod svaku cijenu, s jedinim ciljem uspjeha na tržištu.

Stoga je uporaba riječi *sloboda* ("sloboda" tržišta, ekonomska "sloboda") zapravo perverzija, podvala. Sloboda stjecanja profita u današnjim ekonomijama redovito je u sukobu sa (ljudskim, individualnim) slobodama onih koji sudjeluju u stvaranju tog profita, odn. onih koji proizvode konkretni sadržaj koji se prodaje - **oni nemaju pravo na ljudske slobode ako su one u suprotnosti sa slobodama profita**. U ime slobode profita zatire se sloboda da se bude dobra majka i posveti tek rođenom djetetu. U ime slobode profita zatire se sloboda da se bude dobar otac i provodi dovoljno vremena sa svojom djecom. U ime slobode profita zatire se sloboda da se misli i govori ako je to u suprotnosti s "interesima tvrtke". Stoga su interesi profita postavljeni iznad ljudskih prava radnika, a solidarnost među onima koji proizvode konkretni sadržaj - radnicima - razbijena egzistencijalnom ucjenom. Neka vaš kolega zašuti i ne govori protiv "interesa tvrtke" (zapravo interesa vlasnika) jer ćete i vi zbog njega ostati bez kruha. Paradoksalno, u nas je upravo nova, redovito katolički pravovjerna kapitalistička klasa izrasla na negiranju radnih prava, socijalizma i ateizma prošlog sistema "zaboravila" da ne živi čovjek samo o kruhu.

Dakle, upravo oni koji stvaraju sadržaj postaju neslobodni, a naglasak se s ekonomije rada i sadržaja seli prema ekonomiji profita i "menadžmenta" odn. tržišnog plasiranja sadržaja. No, čak ni klasa bogatih menadžera nije klasa slobodnih ljudi. Premda su dobro plaćeni za nadgledanje proizvodnje i proizvođača sadržaja, davanje otkaza gdje se "ukaže potreba", smanjivanje "troškova proizvodnje", i oni su u interesu slobode profita neslobodni, samo se njihova nesloboda mnogo opsežnije nagrađuje. Oni su dobro plaćeni čuvari poretka i procesa usmjeravanja stvorene vrijednosti prema vrhu vlasničke piramide.

Pravovjerni radnik ili kako su me libertarijanci naučili dvomisлити

Nisu nimalo čudni događaji kojima svjedočimo u Hrvatskoj, da tvrtke radnike podvrgavaju detektorima laži i da radnici dobivaju otkaz zbog mišljenja o poslovanju firme izrečenog usput, na stepenicama na putu do posla, na nesreću u kamere i mikrofone.

Podsjeća to na orwellijansko društvo, samo se, zanimljivo, proces isljeđivanja i mentalne korekcije, učenja dvomisli (*Doublethink*) ne odvija u okviru Orwellove socijalističke more, *INGSOC*-a, nego u okviru najslobodnijih mogućih tržišnih odnosa. I to je dvomisao koju moramo prihvatiti - naše ljudske slobode nevažne su spram slobode tržišta i profita. Naši dobri menadžeri, kapitalistički O'Brieni, objasniti će nam to u procesu preodgoja, uz malu pomoć detektora laži:

Reci mi, Winstone - i zapamti, bez laži: ti znaš da ja uvijek mogu detektirati laž - reci mi, kakvi su tvoji stvarni osjećaji prema Velikom Bratu?

Samo, Veliki Brat iz ove priče nije socijalistički monstrum, neki Staljin ili Hitler, nego upravo suprotno - njegove su zamisli "slobodne", njegov je pogled na tržište "dereguliran", ali je nesloboda koju traži od svojih podanika apsolutna, jednako kao i u Orwellovoj noćnoj mori.

Kapitalisti jugo-nostalgičari ili kako smo pobijedili sami sebe

Proces stvaranja totalitarnog slobodnog tržišta u hrvatskim razmjerima ima i nekoliko specifičnosti, s obzirom na rat početkom devedesetih i bivšu Jugoslaviju koja je ograničavala slobodno tržište. Dobitnici u procesu tranzicije iz jednog poretka u drugi, zamagljene ratom i patnjama onih koji su izgubili najbliže, postali su novi kraljevi Hrvatske. U tom su tmurnom periodu oni našli podlogu za narative kojima opravdavaju novonastalo raslojeno društvo i svoju vladajuću, nacionalno ispravnu poziciju u njemu. Svakoga tko proziva kraljeve zbog nejednakosti, zbog zatiranja radničkih prava, naziva se jugo-nostalgičarem, zagovarateljem "*regiona*", prizivateljem onih mračnih vremena prije rata, zbog kojih je do rata i došlo. Tako se nacionalna svijest ostrašćena početkom devedesetih koristi da se zamagli i zatre "stara" ("*jugo-nostalgičarska*") klasna svijest. Danas se u hrvatskom jeziku riječ radnik gotovo i ne koristi, zamijenile su je riječi Novogovora, djelatnik ili uposlenik. Lingvistički proces iščezavanja riječi posljedica je (društvenog) procesa zatiranja klasne svijesti, ali i dvadesetogodišnjeg demontiranja proizvodnih djelatnosti, često opet u interesu brzog profita novih vlasnika.

Svrha Novogovora nije bila samo da omogući medij izražavanja svjetonazora i umnih navada svojstvenih sljedbenicima INGSOC-a, nego da učini sve druge načine mišljena nemogućim.

Posebno je zanimljivo u tom kontekstu da se isti jugo-nostalgičarski sentiment koji se pripisuje radnicima, ne pripisuje hrvatskim tajkunima koji se lijepo šire unutar "*regiona*", kupujući proizvodne pogone u svim državama bivše Jugoslavije. Tako se širi "*bratstvo i jedinstvo*", ali nikako ne na temeljima jednakih i bratskih ljudskih prava i sloboda, nego po pripadnosti istom vlasniku i obvezi štovanja iste tržišne pravovjernosti i podložnosti.

Bilo je u redu, sve je bilo u redu, borba je završila. Pobijedio je sam sebe. Volio je Velikog Brata.

Pravovjerna interpretacija povijesti je u tom smislu važna - radi se o narativu koji opravdava klasno raslojavanje društva i izdvajanje 0.1 % najbogatijih - tajkuna i novih vladara Hrvatske.

Onaj tko kontrolira prošlost kontrolira budućnost: onaj tko kontrolira sadašnjost kontrolira prošlost.

Političari kao "menadžeri" ili kako se Novogovor obogatio za riječ "uhljeb"

Proces "*oslobađanja tržišta*" pokreće procese osiromašenja društva. U društvenim uređenjima prema kojima se krećemo neumoljivom logikom "ekonomskih sloboda", ono što ne donosi profit zapravo ni ne vrijedi niti zaslužuje da se održava. Na udaru su naravno javno zdravstvo, javno školstvo, kultura, neprofitna (često fundamentalna) znanost, nužna (i besplatna) zaštita temeljnih prava, i svaka druga djelatnost iz koje se profit ne može (ili barem ne može lako) izvući. Ljudi koje smo u demokratskom procesu odabrali da brane naša prava na zdravlje, obrazovanje, jednakost pred zakonom - političari - zapravo omogućuju tranziciju iz sadašnjeg (nedovršenog) stanja prema stanju potpunih, bespridržajnih (...) ekonomskih "sloboda". Oni to licemjerno čine "u naše ime", ponašajući se često kao glasnogovornici Velikog Brata kad nam objašnjavaju da javni sektor ne može funkcionirati bez "*realnog*" sektora te da se u interesu "realnog" sektora, točnije u interesu profita vlasnika, moramo odricati svojih prava. Javni su sektori dakle "*imaginarni*", oni "parazitiraju" na jedinoj mogućoj "stvarnosti", stvarnosti ekonomskih "sloboda" kojima se imaju podrediti ili ih neće biti.

Političari, barem oni koji uspijevaju u demokratskim procesima zadnjih desetljeća, se ponašaju jednako kao i menadžeri, a često su i izravno na platnim listama krupnog kapitala koji financira njihove kampanje i dolazak na vlast. Oni svoje menadžerske "sposobnosti" redovito i pokazuju i to "upravljanjem" javnim sektorom tako da ga reduciraju, osiromaše, ili jednostavno izruče u privatne ruke, uz prigodni novogovor o "*javno-privatnom partnerstvu*", "*outsourcingu*", "*monetizaciji*" i slično.

Rječnik je bio stvoren tako da daje točan i često vrlo suptilan izražaj svakom značenju koji bi član Partije mogao izraziti na ispravan način, pritom isključujući sva druga značenja te također mogućnost da se do njih stigne indirektnim metodama. Ovo je djelomično postignuto izmišljanjem novih riječi, ali uglavnom eliminiranjem neželjenih riječi [.]

Njihova je, svjesna ili nesvjesna, uloga bila i da unesu razdor između radnika "realnog" (privatnog) i "imaginarnog" (javnog) sektora. To su najefikasnije postigli zagušujući javni sektor politički podobnim kadrovima, "menadžerima" dobro plaćenih javnim novcem koji kvaliteti tog sektora nisu nimalo doprinosili. Danas je javni sektor u Hrvatskoj potpuno razvaljen političkim utjecajem i velikim postotkom potpuno nefunkcionalnog kadra

nataloženog u godinama političkog utjecaja. Priljev političkog kadra tekao je paralelno s odljevom najkvalitetnijeg kadra iz javnog sektora.

Podvala o "rastu" ili kako smo Majčicu Zemlju uništili Ponzijevom shemom

Sadašnje stanje globalne ekonomije i proizvodnih odnosa ne čini se održivim / stabilnim na duži rok. Kako je sustav stvoren i održavan da omogućuje protok vrijednosti i vlasništva prema najbogatijim, nužno je da oni s dna piramide osiromašuju. Njihovo konačno osiromašenje i porobljavanje dogodit će se uz pomoć bankarskog sektora. Naime, privid dostojnog života se u mnogim dijelovima Europe, a i u Hrvatskoj stvarao zahvaljujući kreditima - na kredit se postaje privremenim vlasnikom automobila, stana, a možda i kakvog grunta. Nije čak ni nužno da pojedinac osobno podigne kredit, dovoljno je da to za njega učini demokratski izabrana vlast koja će taj kredit iskoristiti da mu isplati plaću u javnom sektoru. No, dug koji je preuzela vlada na kraju će se naravno prebiti preko leđa vrlo konkretnog i svakog pojedinačnog "djelatnika".

Za opravdanje bivanja na kredit izmišljen je adekvatan koncept u Novogovoru: rast. Ekonomija će rasti, profit će se umnažati i s protokom vremena svi ćemo (...) postajati sve bogatiji tako da ćemo kredit lako vratiti. Problem je jedino što ideologija rasta ne udovoljava nekim fundamentalnim prirodnim zakonitostima, npr. zakonima očuvanja energije i tvari. Rast energije i tvari, za razliku od rasta kamata i ponašanja ostalih bankarskih "proizvoda", naravno ne može biti geometrijski - poznato je to svima koji znaju perzijsku priču o šahu i pšenici ($1+2+\dots+2^{63} = 18446744073709551615$ zrna pšenice - hrpica velika otprilike kao Mount Everest). Za vraćanje duga stoga treba osiromašiti vodne, rudne, energetske i ljudske resurse do krajnjih granica, izručiti sve to vlasnicima duga, a da se eksponencijalni rast duga i dalje ne sustigne. Stoga je ekološka devastacija planeta, uz zatiranje ljudskih prava i uništavanje javnih službi, posve prirodna posljedica ideologije rasta.

- Kako si mogu pomoći da ne vidim ono što mi je pred očima? Dva i dva su četiri.

- Ponekad, Winstone. Ponekad su pet. Ponekad su tri. Ponekad su sve to odjednom. Moraš se više potruditi. Nije lako postati normalan.